

ХЕРМАН ХЕСЕ ДЕТСКА ДУША

Част 1 от „Клингзор“

Превод от немски: Недялка Попова, 1987

chitanka.info

Понякога действуваме, влизаме и излизаме, правим това или онова, и всичко е леко, необременено и сякаш незадължително, всичко вероятно би могло да бъде и по-различно. А понякога, в други часове, нищо не може да бъде променено, всичко е задължително и трудно, всяко поемане на дъх е определено от чужда сила и съдбовно.

Делата на нашия живот, които наричаме добри и за които не ни тежи да разказваме, почти всички са от първия, „лекия“ вид и също лесно ги забравяме. Други дела, за които ни е трудно да говорим, не забравяме никога, те са, така да се каже, повече наши, отколкото първите; и сенките им дълго лежат върху всички дни на живота ни.

Бащината къща, голяма и просторна, се намираще на една светла улица: щом човек влезеше през високата порта, веднага го обгръщаше хлад, здрач и каменисто влажен въздух. Високото преддверие го посрещаше в дрезгавина и мълчание; подът беше застлан с плочи от червен пясъчник, леко издигнат към стълбището, което дълбоко навътре лежеше в полумрак. Много хиляди пъти бях влизал през тази висока порта и никога не бях обръщал внимание на вратата и коридора, на плочите и стълбището; защото това винаги бе само преход към друг свят, към „нашия“ свят. Преддверието миришеше на камък, то беше мрачно и високо, отзад стълбището водеше от тъмната хладина нагоре към светлина и ведра благосклонност. Но всякога първо беше преддверието и в сериозния примрак там дишаше нещо бащинско, нещо като достойнство с власт, наказание и нечиста съвест. Хиляди пъти минавах усмихнат през него. Но от време на време влезех ли, веднага бивах потиснат и принизен, изпитвах страх и бързо се устремявах към избавящото стълбище.

Когато бях на единадесет години, веднъж се връщах от училище вкъщи, в един от дните, когато съдбата дебне в ъглите, когато лесно се случва нещо. В такива дни, изглежда, всяка обърканост и смутеност на собствената ни душа се отразява в света, който ни заобикаля, и го изопачава. Неудоволствие и страх притискат сърцето ни, търсим и намираме неизбежните причини извън нас, виждаме света устроен зле и навсякъде се натъкваме на съпротива.

Подобно бе положението и през оня ден. Отрано ме потискаше, кой знае защо и откъде, може би от сънищата през нощта, някакво усещане за нечиста съвест, макар че не бях извършил нищо особено. Сутринта лицето на баща ми имаше израза на страдание и упрек,

млякото за закуска беше хладно и безвкусно. Наистина през учебните часове не изпаднах в беда, но сега отново всичко изглеждаше безутешно, мъртво, обезкуражаваше и се бе съединило в онова вече познато ми чувство за немощ и отчаяние, което ни казва, че времето е безкрайно, че дълговечно ще останем малки, безвластни и под насилието на глупавото, вонливо училище, години подир години, и че целият живот е безсмислен и неприятен.

Днес се бях ядосал и на сегашния ми приятел. Неотдавна бях свързал приятелство с Оскар Вебер, син на локомотивен машинист, макар да не знаех точно какво ме привличаше към него. Наскоро той се беше похвалил — баща му изкарвал по седем марки на ден, а аз наслуки отвърнах, че моят печели четиринадесет. Работата се коренеше в това, че с тия приказки той искаше да ми импонира, без да среща възражения. Няколко дни по-късно склучих с Вебер съюз, при който си създадохме обща спестовна каса, по-късно от нея трябваше да бъде купен един пистолет. Оръжието стоеше във витрината на търговеца на метални изделия, масивен пистолет, с две синкави дула, и Вебер изложи пресмятанията си, че стига известно време да пестим истински, ще можем да го купим. Та нали винаги имало пари, той много често получавал по десетак за разходи или иначе за почерпка, пък понякога се случвало човек да намери пари на улицата или неща, които струват пари, като подкови, парчета олово и други, и би могъл изгодно да ги продаде. Той веднага даде един десетак за нашата каса и това ме убеди, че целият ни план бе напълно осъществим и надежден.

Когато в този ден влязох в нашия двор и облъхнат от хладния, сякаш идващ откъм мазе въздух, долових смътни предупреждения за стотици неприятни и ненавистни неща и обстоятелства, мислите ми бяла заети с Оскар Вебер. Чувствувах, че не го обичам, макар добродушното му лице, което ми напомняше на една перачка, да ми бе симпатично. Онова, което ме привличаше, не бе неговата личност, а нещо друго, бих могъл да кажа устойчивостта му, тя беше качеството, което го изравняваше с почти всички момчета от същото съсловие и със същия произход. Известна дързост в изкуството да се живее, дебелокожие срещу опасност и отчаяние, запознатост с малките, практични неща в живота, с пари, с магазини и работилници, стоки и цени, с кухня, бельо и други такива. Момчетата като Вебер, които сякаш не изпитваха болка от ударите в училище и обикновено бяха

роднини или приятели със слуги, кочияши и фабрични работнички, се отнасяха към света по-различно и по-уверено от мен; те бяха едновременно и по-възрастни, знаеха по колко печелят бащите им на ден, без съмнение знаеха и много други неща, в които аз бях неопитен. Те се смееха на изрази и шеги, които не разбирах. Изобщо умееха да се смеят по начин, какъвто на мен ми беше отказан, с нечист и суров, обаче неоспоримо „мъжки“ смях, на възрастни. С нищо не ти помагаше това, че беше по-умен от тях и в училище знаеше повече. С нищо не ти помагаше, че беше по-добре облечен, сресан и измит. Напротив, тъкмо тези разлики бяха по-благоприятни за тях. Струваше ми се, че в „света“, който си представях в здрачна и приключенска светлина, момчета като Вебер могат да се оправят без всякакви трудности, докато за мен този свят бе със седем ключа заключен и всяка от вратите му трябваше да бъде завладяна с безкрайно дълго седене в училище, с полагане на изпити и възпитание, с порастване. Естествено, такива момчета намираха на улицата подкови, пари, парчета олово, получаваха възнаграждение за някаква извършена работа, в магазините им подаряваха разни неща и изобщо успяваха по всякакъв начин.

Смътно долавях, че моето приятелство с Вебер и нашата спестовна каса не беше нищо друго освен див копнеж по оня „свят“. У Вебер за мен нямаше нищо, заслужаващо обич, освен неговата голяма тайна, благодарение на която стоеше по-близо до възрастните, живееше в един незабулен, по-гол, по-силен свят, отколкото аз с мечтите и желанията си. Предусещах, че той ще ме измами, че няма да ми се удаде да изтръгна тайната и магическия му ключ за живота.

Тъкмо се бях разделил с него и знаех, че сега той си отива вкъщи, като подсвирква с уста, пълен и недодялан, доволен, неопустошаван от никакъв копнеж, от никакви предчувствия. Когато се срещаше със слугини и фабрични работници и виждаше живота, който те водеха, загадъчен, може би чуден, може би дори престъпен, за него нямаше никаква загадка, никаква огромна тайна, никаква опасност в това, нищо диво и напрегнато, а само естествено разбираемо, познато и домашно, каквато е водата за патицата. Така беше. А аз, напротив, винаги ще трябва да стоя край водата, самичък и неуверен, изпълнен от предчувствия, но несигурен.

Изобщо в оня ден животът отново беше безнадеждно блудкав, денят имаше понеделнишки привкус, макар да беше събота, миришеше на понеделник, три пъти по-дълъг и три пъти по-пуст, отколкото другите дни. Проклет и неприятен беше този живот, притворен и отвратителен. Възрастните се държаха така, сякаш светът беше съвършен, те самите бяха полубогове, а ние, децата, не бяхме нищо друго освен измет и утайка. Тези учители! Човек чувствуваше в себе си влечение и амбиция, съвестно и страстно се устремяваше към доброто, пък било и само за да изучи неправилните глаголи на гръцкия или да поддържа дрехите си чисти, да слуша своите родители или мълчаливо, геройски да понася всички болки и оскърбления; да, винаги отново и отново се вдигаше пламенно и благочестиво, за да се посвети на бог и да върви към висините по идеалната, чиста, благородна пътека, да бъде добродетелен, тихомълком да търпи злото, да помага на другите, ах, и винаги отново и отново това оставаше един порив, опит и кратко размахване на криле. Винаги обаче още след дни, дори само след часове се случваше нещо, което не биваше да става, нещо плачевно, натъжаващо и засрамващо. Винаги посредством най-упоритите и най-благородните решения и обети изведнъж неспасяемо отново изпадаше в грях и в дребнавост, във всекидневие и обикновеност! Защо трябваше толкова добре и дълбоко да познаваме красотата и правилността на добрите намерения и да ги чувствуваме в сърцата си, щом като целият живот (включително възрастните) миришеше на простация и навред бе насочен към това да остави грозното и подлото да побеждава? Как можеше да бъде така, че сутрин на колена в леглото или вечер пред запалени свещи да се обвързваш със свята клетва в името на доброто и светлото, да призоваваш бог и да обявяваш вечна война на всеки порок, а след това, може би просто само подир няколко часа, да извършиш най-жалко предателство спрямо същите свята клетва и намерение, макар и само като пригласяш на нечий изкусителен смях или като се заслушаш в някакъв глупав ученически виц? Защо беше така? Тъй ли постъпваха и другите? Дали героите, римляните и гърците, рицарите, първите християни, дали всички те са били хора, различни от мен, по-добри, по-съвършени, без лоши подтици, надарени с орган, какъвто ми липсва, но който ги предпазва да не падат от небето все отново долу, във всекидневието, от възвишеното в посредственото, жалкото? Дали първият грях е бил

непознат на ония герои и светци? Святото и благородното само за малцина, за редките хора, за избраните ли е достъпно? Но защо у мен, след като не бях избраник, все пак бе вродена тази страст към красивото, и благородното, този див, ридаещ копнеж по чистота, доброта, добродетел? Не ли за присмех? Случваше ли се в божия свят някой човек, някое момче едновременно да има всички възвишени и всички низки страсти и да страда, и да се отчайва само като една нещастна фигура за забавление на наблюдаващия го бог? Съществуваше ли това? И после, не беше ли... нима целият свят не бе дяволски присмех и не заслужаваше ли да го заплюеш? Тогава бог не беше ли някакво плашило, безумец или глупав противен шегаджия? Ах, и докато с привкуса на насладата от бунта премислях това, моето плахо сърце вече ме наказваше за богохулството с треперене!

Колко ясно и след тридесет години отново виждам пред себе си стълбището с високите слепи прозорци, които гледаха към близката съседна стена и пропускаха толкова малко светлина, стълбището с площадките и с боядисаните в бяло стъпала от борови дъски и с гладкия, дървен парапет, излъскан от стотиците пъти, когато стремглаво се бях плъзгал по него! Колкото и да е далеч детството ми и колкото в общи линии да изглежда непонятно и приказно, то пак си спомням най-точно всичко, което още тогава, посред щастието, вече съществуваше у мен като болка и раздвоение. Още тогава всички тези чувства в сърцето на момчето бяха такива, каквито останаха завинаги: съмнение в собствената стойност, колебание между самоуважение и обезсърченост, между презиращия света идеализъм и обикновената чувственост — както тогава, така и по-късно и стотици пъти в тези черти на моята същност виждах ту позорна болест, ту отличие, от време на време вярвах, че бог ме повежда по този страдалчески път към особено усамотяване и задълбочаване, а в други времена отново не намирах в това нищо освен знак на жалка слабост на характера, на невроза, каквато стотици мъчително влачат през целия си живот.

Когато всички тия чувства и техните мъчителни противоречия трябва да сведа до едно основно чувство и да го определя с едно-единствено име, то не намирам никаква друга дума освен страх. Страх беше това, страх и несигурност, които изпитвах във всички ония часове на накърненото детско щастие: страх от наказание, страх от

собствената съвест, страх от вълненията на душата ми, които възприемах като забранени и престъпни.

И в оня час, за който разказвам, бях връхлетян отново от това чувство за страх, когато по все по-светлата и по-светлата стълба се приближавах към стъклената врата. Страхът започваше с притискане в корема, което бавно се изкачваше чак до гърлото и там ме задушаваше или предизвикваше гадене. Едновременно с това в тези моменти винаги усещах така, както и сега, мъчителна притесненост, недоверие към всеки наблюдател, неудържимо желание да бъда сам и да се скрия.

С неприятно и проклето чувство, направо чувство за престъпност, влязох в коридора и във всекидневната. Долавях, че днес дяволът се е разиграл и че нещо ще се случи. Усещах го, както барометърът улавя промененото атмосферно налягане с неспасяема пасивност. Ах, отново се бе проявило това неописуемо усещане! Демонът се промъкваше вкъщи, първородният грях глождеше сърцето, огромен и невидим, зад всяка стена стоеше един дух, баща и съдник.

Още нищо не знаех, всичко беше само предчувствие, предусет, разяждащо неприятно чувство. В такива състояния често най-доброто беше човек да е болен, да повърне и да легне в леглото. Понякога това минаваше без особена вреда, идваха майката или сестрата, донасяха чай и щом като се почувствуваха обградени от мили грижи, можеше да се наплаче или наспи, а след това здрав и радостен да се събуди в един напълно променен, избавен и светъл свят.

Майка ми я нямаше във всекидневната, а и в кухнята беше само слугинята. Реших да отида горе при баща ми, към чийто кабинет водеше тясна стълба, макар и да се страхувах, понякога все пак беше добре да се обърна към него, от когото имах да измоля толкова много неща. Беше по-просто и по-лесно майка ми да ме утеши; но бащината утеха ми беше по-скъпа, тя означаваше мир с осъждащата съвест, помирение и нов съюз с добрите сили. След лоши постъпки, разследвания, признания и наказания често излизах от стаята на баща ми добър и чист, наистина наказан или предупреден, но пълен с нови измерения, укрепнал срещу враждебната лошота чрез съюза с могъщия. Реших да потърся баща си и да му кажа, че не ми е добре.

И така се изкачих по малката стълба, която водеше към кабинета. Тази малка стълба със своя мирис на тапети и сухия звук на кухите, леки дървени стъпала беше безкрайно по-значим път от коридора на

къщата и съдбовна врата; по стъпалата ме бяха водили много важни подтици, стотици пъти бях провлачвал по тях страх и измъчена съвест, упоритост и парлив гняв и нерядко се бях завръщал с избавление и нова увереност. Долу, в нашето жилище, беше истинският дом на майката и детето, там цареше безобидна атмосфера; тук, горе, обитаваха власт и дух, тук бяха съдът и храмът, и „царството на бащата“.

Малко притеснен, както винаги, натиснах старомодната дръжка на вратата и я полуотворих, посрещна ме добре познатият дъх на бащиния кабинет: миризма на книги и мастило, разрежена от синкавия въздух, който нахлуваше през откренатите прозорци, бели чисти завеси, слаба жилка от аромата на „Кьолнишвасер“, а на писалището — една ябълка... Но стаята беше празна.

С усещането за полуразочарование и полуоблекчение минах навътре. Приглуших крачките си и стъпвах само на пръсти, както изобщо понякога трябваше да ходим тук, когато баща ми спеше или имаше главоболие. Едва съзнах тихия си вървеж й сърцето ми вече се разтуптя, отново усетих и по-силно страшното притискане на корема и гърлото. Продължих да вървя, промъквайки се със страх, стъпка по стъпка, и вече не бях безобидният посетител и молител, а натрапник. Много пъти вече в отсъствие на баща ми скришом бях влизал в неговите две стаи, бях се заслушвал в тайнственото му царство, бях го изследвал, а два пъти и открадвал по нещо.

Споменът за това се върна мигновено и ме изпълни, веднага бях убеден: нещастиято надвисва, сега ще се случи нещо, сега ще направя нещо забранено и лошо. Ни мисъл за бягство! Нещо повече, мислех за това, мислех с копнеж и пламенност, че мога да избягам оттук, да слеза надолу по стълбите в моята стаичка или в градината, но знаех: няма да го направя, няма да мога да го направя. Искрено желяех баща ми да се раздвижи в съседната стая или да влезе тук и да наруши цялото гибелно вълшебство, което демонично ме привличаше и приковаваше. О, да дойдеше! Да би дошъл все пак, дори да ме укори, и само да се появеше, преди да стане твърде късно!

Закашлях се, за да издам присъствието си, и като не получих отговор, казах тихо: „Татко!“ Всичко остана безответно, по стените мълчаха многото книги, само едно прозоречно крило се движеше от вятъра и при това хвърляше пъргаво слънчево зайче на пода. Никой не

ме избави и в себе си самия нямах свободата да постъпя другояче освен по искането на демона. Някакво чувство за престъпност свиваше стомаха ми, от него студенееха, и пръстите на ръцете, сърцето ми пърхаше страхливо. В никакъв случай още не знаех какво ще сторя, знаех само, че ще бъде нещо лошо.

Вече бях стигнал до писалището, взех в ръка една книга и прочетох английското ѝ заглавие, което не разбрах. Мразех английския — на този език баща ми говореше с майка винаги, когато ние не биваше да узнаем нещо или когато двамата спореха. В едно блюдо имаше най-различни неща: клечки за зъби, стоманени пера, и ги пъхнах в джоба си, бог знае защо, те не ми бяха потребни, а и не липсваха пера. Направих го само, за да последвам това насилие, което почти би ме задушило, насилието да извърша нещо лошо, да си навредя, да се обременя с вина. Прелистих книжата на баща ми, видях там започнато писмо, в което прочетох думите: „Ние и децата сме много добре, слава богу.“ И латинските букви с неговия почерк ме гледаха като очи.

После тихичко, крадешком минах в спалнята. Там беше железното походно легло на баща ми, под него кафявите му домашни пантофи, на нощното шкафче бе оставена носна кърпа. Вдъхнах дълбоко бащиния въздух в хладните, светли стаи и пред мен образът на баща ми се издигна ясен, в изтръпналото ми сърце се бореха дълбока почит и отблъскване. За мигове го мразех и си спомнях с лошота и злорадство как понякога в дните, когато страдаше от главоболие, притихнал ѝ отпуснат, той лежеше в ниското си легло, много дълъг, изопнат, с мокра кърпа на челото, като от време на време въздишаше. Долавях, че и той, силният, не водеше лек живот, че и на него, уважавания, не бяха непознати съмнението в себе си и плахостта. Моята странна омраза вече се беше изпарила, следваха я състрадание и вълнение. Междувременно обаче бях изтеглил едно чекмедже на скрина. Вътре имаше наредено бельо и шише „Кьолнишвасер“, която той обичаше; исках да го помириша, но флаконът бе още неотворен и добре запечатан, поставих го отново на мястото му. Редом открих малка кръгла кутийка с хапчета, които бяха с вкуса на сок от сладник, сложих няколко в устата си. Връхлетя ме някакво разочарование и отрезвяване, едновременно дори се зарадвах, че не намерих нищо друго, което бих могъл да взема.

И вече, отказвайки се от всичко, но все още като на игра, изтеглих друго чекмедже с малко облекчено чувство и с намерението след това да оставя на мястото им двете откраднати стоманени пера. Навярно бяха възможни връщане назад и разкаяние, поправянето и опрощаването. Навярно божията ръка над мен беше по-силна от всяко изкушение.

Тогава с бегъл поглед бързо надникнах в процепа на едва изтегленото чекмедже. Ах, да бяха сложени вътре чорапи или ризи, или стари вестници! Но там бе оставено нещо изкусително, в една секунда едва успокоената афектираност и властта на страха отново се върнаха, а ръцете ми трепереха, сърцето ми биеше лудо. Видях в изплетено от лико индийско или някакво друго екзотично блюдо нещо изненадващо, примамващо, цяло венче от бели, посипани със захар сухи смокини.

Взех го в ръка, беше странно тежко, после измъкнах две-три смокини, сложих една в устата си, няколко в джоба. Значи целият страх и цялото усещане за приключение не бяха напразни. Вече не можех да отнеса никаква утеха оттук, никакво избавление, но поне да не си тръгнах празен. Откъснах още три-четири смокини от кръгчето, то съвсем малко полекна, и още няколко, и след като бях напълнил джобовете си, а от венчето бе изчезнала повече от половината, подредих останалите смокини в малко лепкав пръстен по-рехаво, за да изглежда, че не липсват много. След това във внезапен голям страх силно блъснах чекмеджето и избягах през двете стаи надолу по малката стълба в моята стаичка, където се спрях. Облегнах се на малкия си пулт, коленето ми трепереха, едва поемах дъх.

Наскоро след това звънна звънецът за обяд. С празна глава, но целият преливащ от трезвост и отвращение, напъхах смокините в книжната лавица, скрих ги зад томовете, и отидох на обяд. Пред вратата на трапезарията забелязах, че ръцете ми лепнат. Измих ги в кухнята. В трапезарията намерих всички вече на масата да ме чакат. Бързо изговорих „добър ден“, баща ми прочете молитвата и аз се наведох над супата си. Никак не бях гладен, всяка глътка ми струваше усилие, а до мен седяха сестрите ми, отсреща родителите ни — всички бодри и весели, и почтени, сред тях единствен аз сам и недостоеен, жалък престъпник, още с вкуса на смокините в устата, страхуващ се от

всеки приветлив поглед. Дали бях затворил вратата на спалнята? А чекмеджето?

Това вече беше бедата. Бях оставил да ми отсекат ръката, ако смокините можеха отново да се върнат на мястото си в скрина. Реших да ги изхвърля, да ги взема в училище и там да ги подаря. Само да се махнат и да не ги виждам никога вече.

— Днес изглеждаш зле — каза баща ми през масата.

Бях забил очи в чинията си и усещах неговия поглед върху лицето ми. Сега той ще забележи. Нали забелязва всичко, винаги. Защо преди това още ме измъчва? По-добре веднага да ме отведе навън й да ме бие до смърт.

— Боли, ли те нещо? — чух отново гласа му.

Излъгах, казах, че имам главоболие.

— След като се нахраниш, трябва да си полегнеш малко. Какви часове ви остават за подиробед?

Само гимнастика.

Е, гимнастиката няма да ти навреди, но сега яж. Насили се малко! После ще ти мине.

Поглеждах крадешком. Майка ми не казваше нищо, ала знаех, че тя също ме наблюдава. Изядох си супата, борех се с месото и със зеленчука, два пъти си наливах вода. Нищо друго не се случи. Оставиха ме на спокойствие. Накрая, когато баща ми произнесе благодарствената молитва „Господи, благодарим ти, че си толкова добър и нека твоята доброта бъде вечна“, тогава един разяждащ прорез отново ме отдели от ясните, светите, пълните с доверие думи, от всички, които седяха на масата: това, че бях събрал ръце за молитва, беше лъжа и моето благоговейно държане беше богохулство.

Когато станах, майка погали косите ми и за миг задържа ръка върху моето чело, за да разбере дали е горещо. Колко горчиво беше всичко това.

В стаичката си после застанах пред лавицата с книгите. Утрото не бе излъгало, всички предзнаменования бяха оправдани. Наистина бе настъпил нещастен ден, най-лошият, който някога бях преживявал. По-тежък не би могъл да понесе никой. Когато нещо още по-лошо връхлети човека, тогава би трябвало да се самопогуби. Би следвало да има отрова, най-подходящото, или да се обеси. Изобщо беше по-добре да си мъртъв, отколкото да живееш, та нали всичко бе толкова

престорено и грозно! Стоях и мислех, разстроен посегнах към скритите смокини, изядох от тях една или няколко, без истински да разбирам какво правя.

Очите ми се спряха на нашата спестовна касичка, която стоеше на полицата сред книгите. Това беше дървена кутия от пури, чийто капак бях заковал здраво, с джобно ножче бях изрязал в него некрасива дупка за монетите. Прорезът беше лошо и грубо направен, отстрани стърчаха тресчици. Дори това не бях съумял както се следва. Имах приятели, които можеха да направят нещо толкова грижливо, търпеливо и безукорно, че да изглежда като изработено от майстор дърводелец. Аз обаче вършех всичко нескорошно, винаги на бърза ръка и нищо не доизпипвах fino. Така беше с моите дърводелски работи, така беше с моя почерк и с рисунките ми, а също и със сбирката от пеперуди, с всичко. За нищо не ме биваше. Ето сега седях тук и отново бях откраднал, по-лошо от когато и да било. И стоманените пера бяха в джоба ми. За какво? Защо ги бях взел — защо трябваше да ги взема? Защо трябваше, след като изобщо не исках?

В кутията от пури хлопаше една-единствена монета — десетакът на Оскар Вебер. Оттогава нищо не беше пуснато вътре. И тази история със спестовната касичка беше от моите начинания! Ни едно от тях не струваше, за каквото се захванех, пропадеше и оставаше само едва започнато. Дявол да я вземе тази безсмислена каса! Не исках нищо вече да зная за нея!

Времето между обяда и началото на училищните занятия в дни като днешния винаги беше за мен тягостно и трудно. В добрите дни, в мирните, разумни, приятни дни, това беше един хубав желан час; тогава, станал от масата, или четях в моята стая някоя индианска книга, или веднага изтичвах в училищния двор, където винаги намирах неколцина другари, които имаха идеи за игри, увлечени викахме, тичахме, разгорещявахме се, докато биенето на звънеца не ни призоваваше да се върнем към напълно забравената „действителност“. Но в ден като днешния, с кого бих могъл да играя и как да заглуша дявола в гърдите си? Виждах го да идва, не сега, но следващия път, може би скоро. Тогава моята орис щеше да се разрази напълно, нали липсваше само една дреболия, още нещо съвсем незначително, което да добави страх и страдание, и безпомощност, тогава ще прелее, ще настъпи ужасният край. Някой ден, точно в ден като днешния, ще

потъна напълно в лошото, от упорство и в яд срещу безсмислената нетърпимост на този живот ще направя нещо ужасно и решително, ужасно, но избавящо, което завинаги ще сложи край на страха и мъките. Не беше сигурно, не беше ясно какво би трябвало да бъде то, но фантазии и бегли натрапливи представи вече много пъти объркващо ми бяха минавали през главата, представи за престъпления, с които аз бих могъл да отмъстя на света и едновременно да се самообрека и да бъде унищожен. Понякога ми се струваше, че ще запалят нашата къща — огромни пламъци ще размахват крила в нощта, къщи и улици ще бъдат обхванати от пожар, целият град ще лумне огромен към черното небе. Или в други времена престъпленията на моите сънища бяха отмъщение към баща ми, убийство и ужасен смъртоносен удар. Но тогава щях да се държа като оня престъпник, единствения истински престъпник, когото бях видял веднъж да водят по улиците на нашия град. Той беше извършил кражба с взлом, заловен го водеха към околийския съд, окован в белезници, на главата му имаше бомбе, сложено накриво, а пред и зад него вървяха стражари. Този човек, принуден да премине по улиците и край огромна навалица от любопитни, край хиляди ругатни, проклетия, зли шеги и високо крещени злокобни пожелания, този човек не приличаше по нищо на бедните, плахи клетници, които понякога бях виждал полицейските служители да придружават по улиците и които най-често бяха просто нещастни занаятчийски чираци, задържани за просия. Не, този не беше занаятчийски чирак, нямаше вид на вятърничав, плах или плачлив, нито пък се прикриваше зад смутено глуповато хилене, каквото също вече бях виждал — той беше истински престъпник и държеше леко смачканата си шапка на една упорита и непреклонна глава, беше блед, усмихваше се леко, презрително и народът, който го обругаваше и оплюваше, в сравнение с него изглеждаше, паплач и тълпа. Тогава дори аз самият извиках: „Пада му се, да го обесят!“; после видях неговия изправен, горд вървеж и как държеше пред себе си окованите ръце, и как на упоритата лоша глава смело носеше бомбето, сякаш бе фантастична корона, а и как той се усмихваше, и веднага замълчах. Също както този престъпник щях да се усмихвам и аз и да държа главата си изправена, когато ме поведяха към съда и ешафода, и ако около мен се притискаха и, крещяха присмехулно много хора, не бих казал нито „да“, нито „не“, просто щях да мълча и да ги презирам.

И ако бъдех екзекутиран, и се явях на небето пред вечния съдия, и тогава в никакъв случай нямаше да се прекланям и подчинявам. О, не! И дори целият ангелски сонм да стоеше наоколо му и той да сияеше сред цялата си светост и гордост. Нека ме прокълнат, нека ме оставят да вра в катран! Не желая да се извинявам, не желая да се унижавам и да го моля за прошка и за нищо да се разкайвам! Ако ме попиташе: „Извършил ли си това и това?“, щях да извикам: „Да, извърших го, и още повече и беше правилно, ако мога отново и отново ще го върша. Убих, подпалих къщи, защото ми правеше удоволствие и защото исках да ти се присмея и да те ядосам. Да, защото те мразя и ще се изплюя пред краката ти, господи. Ти ме измъчваше и позволи да бъда обруган, създаде си закони, които никой не може да спазва, ти си подтикнал възрастните да опропастяват живота на нас, младите!“

Ако ми се удадеше свършено ясно да си представя това и твърдо да повярвам, че бих съумял точно така да постъпя и да говоря тогава за минути, за мигове, бивах пъклено доволен. Но веднага съмненията се връщаха отново. Няма ли да бъда слаб, няма ли да допусна да ме наплашат? Няма ли да се огъна? Или пък, ако направя всичко според упоритата си воля, няма ли бог да намери някакъв изход, някакво превъзходство, някаква измама, така, както на възрастните и на властниците винаги им се е удавало да победят някого, в края на краищата въпреки всичко и да го посрамят, да не го смятат за разумен човек и под проклетата маска на благоволенieto да го укротят. Ах, естествено, така би свършило.

Моите фантазии блуждаеха, те оставяха ту аз, ту господ да спечели, издигаха ме до непреклонен престъпник и отново ме свличаха до дете и слабак.

Седях до прозореца и гледах към неголемия заден двор на съседната къща, където бяха облежани на стената скели и имаше малка градина, в която се зеленееха няколко тесни зеленчукови лехи. Изведнъж в следобедната тишина заехтяха удари на камбана, нахлуха силни и трезви в моите представи — ясен, строг удар и още един. Беше два часът и аз се сепнах от страховете на унеса и се върнах към реалността. Часът по гимнастика вече започваше и дори на вълшебни крила да литнех към гимнастическия салон, пак бих пристигнал твърде късно. Отново беда! Вдругиден това щеше да доведе до ругатни, укори и наказания. По-добре изобщо никъде вече да не отивам, нищо не

можеше да се поправи. Или навярно с някое много добро, тънко измислено и убедително извинение, но в този момент не ми идваше наум нищо; колкото и блестящо нашите учители да ни бяха приучили на лъжи, сега не бях в състояние да лъжа, да измислям и скалъпявам. По-добре беше изобщо да отсъствам от часа. Какво ли пък имаше толкова, ако към голямото нещастие сега се прибавеше и още едно малко?

Но звънът за часа ме събуди и скова играта на въображението ми. Изведнъж се почувствувах много слаб, моята стая, свръхдействителна, се втрещаваше в мен: пулт, картини, легло, книги, всичко бе натоварено със строга реалност и всички призови от света, в който би трябвало да живея и който днес отново бе станал толкова враждебен и опасен. Как да постъпя? Не пропусках ли часа по гимнастика? И не бях ли откраднал, жалко откраднал и проклетите смокини, колкото бяха останали, не стояха ли на полицата с книгите? Какво ме засягаха мен, престъпника, бог и страшният съд! Всичко това може да дойде, когато му е времето, но сега, сега в момента, беше далеч, беше глупава щуротия и нищо повече. Бях откраднал и във всеки момент престъплението можеше да бъде разкрито. Навярно вече дори беше, навярно баща ми горе вече бе изтеглил онова чекмедже и стоеше пред свидетелството за моята позорна постъпка, обиден и ядосан, и разсъждаваше по какъв начин да ме осъди. Е, възможно беше той вече да се е запътил към стаята ми и ако не се изплъзна веднага, в следващата минута сериозното му лице с очилата би бяло пред мен. Защото той, естествено, веднага ще разбере, че крадецът съм аз. В нашата къща нямаше друг престъпник, сестрите ми никога не правеха такива неща, бог знае как. Но защо е било потребно на баща ми там, в неговия скрин, да прибира такива венчета смокини?

Вече бях напуснал моята стаичка и се бях измъкнал през задната къщна врата и градината. Градината и ливадите бяха огрени от ясно слънце, жълти пеперуди прелитаха над пътя. Сега всичко изглеждаше лошо и застрашително, много по-лошо, отколкото тази сутрин. Ох, познавах това състояние и все пак смятах, че никога не съм го усещал толкова мъчително: как всичко се възправяше срещу мен в своята самопонятност и със спокойната си съвест — градът и църковната кула, ливадите и пътят, цъфналите треви и пеперудите, и как всичко хубаво и весело, което обикновено гледах с радост, сега ми бе чуждо и

омагьосано! Познавах това, знаех вкуса на усещането, при което със страх и обременена съвест вървиш през позната местност! Сега и най-рядката пеперуда можеше да прелети над ливадата и да кацне пред краката ми, нямаше значение, не радваше, не привличаше, не утешаваше. Сега можеше и най-прекрасното черешово дърво с отрупани от плод клони да се изпречи пред мен, да ми се предложи — нямаше стойност, не беше щастие. Сега нямаше нищо друго освен гореща молба към бащата и наказанието, към мен самия, към съвестта, да умоляваш и да бъдеш неспокоен, докато въпреки това неумолимо и неизбежно дойдеше всичко, което беше на път.

Вървах тревожен, изкачвах се към планината високо нагоре, чак до гората, и от Айхенберг тръгнах надолу към мелницата, минах мостчето и на другата страна пак по възвишението се заизкачвах през гората. Тук беше нашият последен индиански лагер. Тук през последната година, когато баща ми бе отпътувал, майка ни, заедно с нас, децата, отпразнува Великдена и беше скрила из гората и в тревите яйца за нас. Тук някога през ваканцията с братовчедите ми бяхме построили една крепост, сега наполовина съборена. Навред имаше останки от някога, навред — огледала, които ме бяха отразявали друг, по-различен от този, който бях днес. Аз ли съм бил? Толкова весел, толкова доволен, толкова благодарен, толкова дружелюбен, толкова нежен с майка си, така без страх и така необяснимо щастлив? Било ли е това? И как можах да стана такъв, какъвто бях сега, толкова променен, всецяло променен, толкова лош, толкова обзет от страх и разстроен! А всичко останало си беше каквото е било винаги: Гора и река, папрати и цветя, крепост и мравуняци, и все пак всичко като отровено и опустошено. Нямаше ли никакъв път назад, натам, където бяха щастията и невинността? Никога ли не можеше да бъде каквото бе? Ще се смея ли някога отново така, ще играя ли така със сестрите си и ще търся ли великденски яйца?

Вървах, вървах с пот на челото, а подире ми тичаше моята вина, тичаше, голяма и ужасна, сянката на баща ми като преследвач.

А край мен оставаха назад алеите, изчезваха покрайнините на гората. На една височина се спрях встрани от пътя, хвърлих се в тревата, рухнах с разтуптяно сърце, което можеше да се дължи на бързането по стръмнината и навярно скоро щеше да ми мине. Долу виждах града и реката, виждах спортната зала, където сега сигурно

свършваше часът по гимнастика и момчетата се разбягваха, виждах дългия покрив на бащината къща. Там беше татковата спалня и чекмеджето, от което липсваха смокините. Там беше и моята малка стая. Там, когато се прибера, ще се състои съдът над мене — а ако не се върна?

Знаех, че ще се върна. Човек се връща винаги, всеки път. Винаги свършваше така. Не можеш да се махнеш, да избягаш в Африка или в Берлин. Малък си, нямаш пари, никой никому не помага. Да, ако всички деца можеха да се обединят и да си помагат едно на друго. Те бяха много, имаше много повече деца, отколкото родители. Но не всички деца бяха крадци и престъпници, малцина бяха като мен. Навярно бях единственият. Но не, знаех, че често се срещаха постъпки, сходни с моите, един наш чичо като дете също откраднал, направил и много пакости, някога подслушах това тайно от разговор на родителите ми, тайно, както се подслушват всички достойни да бъдат узнати неща. Но това никак не ми помагаше и дори оня чичо да би бил тук, и той не би ми помогнал! Отдавна беше голям, възрастен бе станал пастор и сам би подкрепял възрастните и би ме изоставил. Така се държаха всички те по отношение на нас, децата, всички — някак фалшиви и престорени, играеха роли, представяха се за различни от това, което бяха. Мама може би не, или по-малко.

Да, ако сега вече не се завърнех вкъщи? Навярно би могло да се случи нещо — да си счупя врата, да се удавя или да попадна под влака. Тогава положението би изглеждало по-различно. Тогава щяха да ме отнесат у дома и всички щяха да бъдат тихи и наплашени и да плачат, и на всички щеше да им е жал за мене, а за смокините нямаше да стане и дума.

Знаех много добре, че сам можеш да се лишиш от живот. Мислех също, че някога ще го направя, по-късно, когато стане съвсем зле. Би било добре да се разболееш, но не просто така, с кашлица, а истински, смъртно, както тогава, когато имах скарлатина.

Междувременно часът по гимнастика отдавна беше изтекъл, времето бе напреднало, отминал бе и часът, в който ме чакаха вкъщи за следобедното кафе. Може би ме викаха и търсеха сега в моята стая, в градината и двора, в каменното преддверие. Но ако баща ми вече бе открил кражбата, тогава сигурно, не ме търсеха, той знаеше причината.

Не ми бе възможно да лежа тук по-дълго. Съдбата не ме забравяше, сподиряше ме. Отново затичах. Минах покрай пейка в градината, с която беше свързан един спомен, отново спомен, някога хубав и приятен, а сега ме гореше като огън. Татко ми бе подарил джобно ножче, заедно отидохме на разходка, весели, и с приятна умиротвореност той бе седнал на тази пейка, докато в храстите търсех да си отрежа дълга лескова пръчка. И тогава в усърдието си счупих новото ножче — острието почти до дръжката, — ужасен се върнах назад, отначало исках да скрия това, но баща ми веднага ме попита. Бях много нещастен заради ножчето и защото очаквах укорителни думи. Но той само се усмихна, докосна ме леко по рамото и каза:

— Колко жалко, ех ти, бедно момче!

Колко го обичах тогава, колко искрено измолвах прошка!

И сега, като си спомнях за тогавашния израз на бащиното лице, за неговия глас и състраданието му — какво чудовище съм бил, че тъкмо този баща мамех толкова често, лъжех, а днес и го окрадох!

Когато отново стигнах в града, при горния мост, далеч от нашата къща, вече се здрачаваше. От един магазин, зад чиято стъклена врата вече гореше светлина, изтича някакво момче, което изведнъж спря и ме повика по име. Беше Оскар Вебер. В момента ничия поява не би могла да бъде по-неподходяща за мен. Във всеки случай от него разбрах, че в часа по гимнастика учителят изобщо не е забелязал отсъствието ми. Но къде съм бил?

— Ах, никъде — казах аз, — просто не ми беше добре.

Бях мълчалив и затворен и след известно време, което ми се стори възмутително дълго, той забеляза, че ми досажда. Тогава се разгневи.

— Остави ме на мира — казах студено. — Мога и сам да се прибера вкъщи.

— Така ли? — извика Оскар сега. — Аз също толкова добре мога да вървя сам, както и ти, глупава муцуно! Не съм ти пудел, да го знаеш. Но преди това все пак бих искал да зная как всъщност стоят нещата с нашата спестовна каса! Пуснах вътре един десетак, а пък ти нищо.

— Десетачето си можеш да получиш обратно още днес, щом се боиш за него. А пък отсега нататък не искам и да те погледна. Като че ли бих могъл да взема нещо от теб!

— Неотдавна ти съвсем на драго сърце го взе — отвърна той присмехулно, но не така, че да не остави открита пролука за помирение.

Но аз се разгорещих и ядосах, целият натрупан в мене страх и цялата безпомощност избликнаха в силен гняв. Вебер нямаше какво да ми отговори. По отношение на него бях прав и съвестта ми беше чиста. Но имах нужда от някого, към когото да проявя чувство за собствено достойнство, да бъда горд и в правото си. Всичко нередно и мрачно в мен кипеше диво към този изход. Сторих нещо, от което обикновено толкова грижливо се пазех, извадих на показ господарския син в себе си, намекнах, че за мен няма да бъде лишение да се откажа от приятелството на едно улично хлапе. Казах му, че сега за него свършва всякакво ядене на ягоди в нашата градина и играта с моите играчки. Чувствувах как се разпалвам и оживявам: имах враг, противник, един, който беше виновен, когото можех да заловя. Всички жизнени подтици се събраха в този яд, а той бе спасителен, добре дошъл, освобождаващ с мрачната радост от врага, който този път не живееше в мен самия, а стоеше насреща, облещен, с изплашени, а после и със зли очи, чийто глас чувах, чиито упреци презирах, на чиито укорни думи можех да отвърна с по-силни.

В поройния словесен двубой близо един до друг, ние слизахме надолу по притъмнялата уличка; тук и там от някоя къщна врата гледаха след нас. И всичко, което изпитвах, и гневът, и презрението към себе си, сега се обърна срещу злощастния Вебер. Когато почна да заплашва, че ще ме издаде на учителя по гимнастика, за мен бе удоволствие — той сам се поставяше в неизгодно положение, беше подъл, с това ме правеше по-силен.

И недалеч от Мецгергасе вече се нахвърлихме един срещу друг, веднага няколко души се спряха — наблюдаваха нашето сбиване. Удряхме се взаимно в корема и по лицето, ритяхме се. Сега за няколко минути забравих всичко, бях прав, не бях престъпник, опиянението от борбата ме ощастливяваше, и макар Вебер да беше по-силен от мен, то аз бях по-пъргав, по-умен, по-бърз, по-пламенен. Разгорещихме се и се удряхме бясно, когато с една отчаяна хватка скъса яката на ризата ми, във вътрешната си жар почувствувах как струята студен въздух мина по пламналата ми кожа.

И в това удряне, късане и ритане, борба и душене не преставахме да се нападаме и с думи, да се обиждаме и да се унижаваме с думи, които ставаха все по-жарки, все по-глупави, все по-лоши, все по-измислени и по-фантастични. И отново го превишавах, бях по-зъл, по-поетичен, по-изобретателен. Ако Оскар кажеше „куче“, то аз казвах „свиня“, извикаше ли „подлец“, крещях „сатана“. И двамата кървахме, без да усещаме нещо, едновременно думите ни трупаха зло магьосничество и зложелателство. Взаимно си пожелавахме бесилка, всеки искаше да има нож, за да го мушне между ребрата на другия, и така да пукнем, обругавахме взаимно имена, произход и бащи.

Това беше първият и единственият път, в който изведох докрай една такава борба в пълно бойно опиянение, с всички удари, с всички жестокости, с всички ругателства. Да си призная, със страхотно удоволствие бях слушал тези вулгарни, първични клетви и хули: сега аз самият ги крещях, сякаш от малък бях свикнал с тях и се бях упражнявал в употребата им. От очите ми течеха сълзи, от устата — кръв. Но светът беше чудесен, имаше смисъл, беше добре да живееш, добре да удряш, добре да кървиш и да разкървяваш друг.

В спомена си никога не мога да уловя завършека на тая борба. Но все някога е приключила; стоях сам в тихата тъмнина, разпознах уличното кръстовище и къщите, бях близо до нашия дом. Бавно опиянението се разнесе, бавно заглъхнаха блъскането на крила и грохотът, действителността на отломъци стигаше до моите сетива, отначало само до очите. Ето там беше чешмата, мостът, по ръката ми — кръв, дрехите разкъсани, чорапите смъкнати, болка в коляното, болка в окото, шапката ми я няма — всичко проличаваше постепенно, постепенно ставаше действителност и ми говореше. Изведнъж бях страшно отмалял, усетих, че коленете и ръцете ми треперят, опипом затърсих някоя стена.

И ето че стигнах до нашата къща. Слава богу! Вече не знаех нищо друго на света освен това, че там имах убежище, мир, светлина, уютеност. Поех си дъх и блъснах високата врата.

Тогава заедно с лъха на камък и влажен хлад изневиделица ме обля споменът стократно, о, господи! Тук миришеше на строгост, на закон, на отговорност, на баща и бог! Бях крадец, а не раненият герой, който се връщаше у дома след борба. Не бях клетото дете, което намира своя дом и бива обгърнато с топлина и състрадание от майка

си. Бях крадец, бях престъпник. Там горе за мен нямаше убежище, легло и сън, нямаше храна и грижи, нямаше утеха и забрава. Чакаха ме вина и съд.

Тогава в тъмния, здрачен коридор и по стълбището, чиито много стъпала изкачвахме с мъка, вдишах, както мисля, за първи път в живота си за няколко мига ледения етер, самотата, съдбата. Не виждах изход, няхах планове, няхах и страх, не изпитвах нищо друго освен мразовитото сурово чувство „Няма да се размине“. Уловен за парапета, се влачех нагоре. Пред стъклената врата изпитах желание да седна за минута на стълбището, да си отдъхна. Не го направих, нямаше смисъл. Трябваше да вляза вътре. При отварянето на вратата ми мина през ума: Колко ли е часът?

Влязох в трапезарията. Там всички седяха около масата, току-що бяха вечеряли, едно блюдо с ябълки още не бе вдигнато. Наближаваше осем часът. Никога без разрешение не бях се прибирал толкова късно, никога не бях отсъствувал от вечерята.

— Слава богу, това си ти! — извика майка ми живо.

Забелязах колко се бе притеснила за мен. Тя се спусна да ме посрещне, но изплашено спря, когато видя лицето ми, изцапаните и разкъсани дрехи. Не казах нищо и не погледнах към никого, но ясно долавях, че майка ми и баща ми с погледи се споразумяха. Татко мълчеше и се владееше; разбрах колко беше ядосан. Майка се зае с мен, лицето и ръцете ми бяха измити, облепени с пластири, после ми дадоха да вечерям. Обкръжаваха ме съчувствие и грижа, седях тихо, дълбоко засрамен, чувствавах топлотата и ѝ се наслаждавах с нечиста съвест. После ме изпратиха да си легна. Подадох ръка на баща ми, без да го погледна.

Когато вече бях в леглото, майка ми дойде при мен. Тя взе дрехите ми от стола и сложи други, защото идният ден беше неделя. После започна внимателно да ме разпитва и аз трябваше да ѝ разкажа за сбиването. Тя наистина го намираще лошо, но не ме укоряваше и изглеждаше малко учудена, че заради това съм толкова потиснат и плах. След малко излезе от стаята.

И сега, мислех си аз, тя беше убедена, че всичко е добре. Бях решавал спор чрез бой и се бих до кръв, но утре това щеше да бъде забравено. За другото, за същественото, не знаеше. Беше тъжна, но непринудена и нежна. Вероятно и татко още не знаеше нищо.

Тогава ме овладя страшно чувство на разочарование. Забелязах, че от момента, в който пристъпих в нашата къща, бях преизпълнен от едно-единствено страстно всепоглъщащо желание. Нищо друго не мислех, не желяех, за нищо друго не копнеех освен за това бурята да се разрази, съдът да обяви присъдата си, страховитото да стане действителност и така да се пресече вероятният ужас от него. Очаквах всичко, бях готов на всичко. Нека бъда тежко наказан, бит и затворен! Нека ме оставят да гладувам, нека ме прокълнат и прогонят. Само да се сложи край на страха и на напрежението!

Вместо това лежах тук, дори се радвах на любов и грижи, приветливо ме щадяха и не ми поискаха сметка за немирствата и отново трябваше да чакам, да се боя. Те ми бяха простили скъсаните дрехи, дългото отсъствие, пропуснатата вечеря, защото бях уморен, кървях и будех състраданието им, преди всичко обаче защото не подозираха другото, защото знаеха само за моето немирство, не и за престъплението. Щеше да ми бъде двойно по-зле, ако и то бе излязло на бял свят! Може би ще ме пратят, както по-рано веднъж ме бяха заплашвали, в изправителен дом, където ще бъда принуден да ям стар, сух хляб и през цялото свободно време да режа дърва и да чистя обувки, където в спалните зали стояли надзорници — удряли с пръчка и сутрин будели в четири часа със студена вода. Или пък ще ме предадат на полицията.

Но във всеки случай да става каквото ще. За мен отново настъпваше време на очакване. Още по-дълго трябваше да понасям страха, още по-дълго да влача тайната си и да треперя от всеки поглед и стъпка в къщата и никого да не мога да погледна в очите.

Или накрай би ли било възможно моята кражба изобщо да не бъде забелязана? И всичко да остане както си е било. А многото страхове и мъки да съм изтърпял напразно. Ох, ако това се случи, немислимото, чудното би било възможно, тогава ще започна съвсем нов живот, тогава ще благодаря на бога и ще се покажа достоен във всеки час и ден да живея съвсем чисто и неопетнено! Тогава, което по-рано бях опитвал и което не ми се бе удавало, сега ще сполучи, сега намерението и волята ми бяха достатъчно силни, сега, след тази беда, след този ад, пълен е мъки! Цялото ми същество бе грабнато от това пожелание. Небето изпращаше утеха, бъдещето се показваше синьо и

слънчево. С тези фантазии най-после се унесох в сън и спях леко през дългата добра нощ.

На сутринта, беше неделя, още в леглото усетих като вкуса на някакъв плод своеобразното, странно смесено, но общо толкова приятно празнично чувство, което ми бе познато още от ученическите години. Неделната сутрин беше хубаво нещо: напиваш се, няма учебни часове, има изгледи за добър обяд, няма миризма на учител и мастило, има много свободно време. То беше главното. По-слабо звучаха само другите, чуждите, унилите тонове: Отиване на църква или в неделното училище, семейна разходка, пазене на празничните дрехи. От тях чистият, добрият, приятен вкус и мирис малко се изменяше и разваляше — тъй както при едновременното изяждане на две неща, например крем и към него някакъв неподходящ сок, или както понякога бонбонът или сладкишът, подарени ти в някакво малко магазинче, имат неприятен лек дъх на сирене или на земно масло. Те са добри, но не са нещо съвършено и чудесно, приемаш ги, ала трябва да си затвориш едното око. Е, най-често нещо подобно имаше и в празника, именно, когато трябваше да отида на църква или на неделно училище, което за щастие не се случваше винаги. От това свободният ден добиваше привкус на дълг и скука. И при разходките с цялото семейство, въпреки че много пъти биваха и хубави, обикновено се случваше нещо, възникваха спорове със сестрите, вървеше се твърде бързо или твърде бавно, човек изцапваше дрехите си със смола; най-често те се съпровождаха от някаква мъчнотия.

Е, нека ги има. Ще бъдат за мое добро. От вчера измина много време. Не съм забравил позорното си дело, сетих се за него още сутринта, но то беше вече доста отдавна, страховете бяха отстъпили назад и станали недействителни. Вчера изкупих вината си, макар и само с терзание на съвестта, изстрадах един лош, пълен с горчилка ден. Сега отново бях склонен към доверие и безобидност и малко размишлявах над това. Наистина още не всичко бе надмогнато, още не заглъхваха леката заплаха и мъчителността така, както в хубавия неделен ден се присъединяват гласовете на малките задължения и безпокойства.

По време на закуската всички бяхме в добро настроение. На мен ми бе отстъпен изборът между църквата и неделното училище. Аз, както винаги, предпочетох църквата. Там поне те оставят на мира и

можеш на воля да се отдадеш на мислите си; пък и високото тържествено помещение с многоцветните прозорци често беше хубаво и достойно, и когато с полупритворени очи от дългия здрачен църковен кораб гледах към органа, можех да си представя чудесни картини; стърчащите в примрака тръби на органа често ми изглеждаха като сияен град със стотици кули. Неведнъж ми се бе удавало, когато църквата не е пълна, цял час несмущаван, да си чета книга с разкази.

Днес не си взех никакво четиво и не мислех да изклинча от отиването на църква, както често бях правил. Толкова много преживяно от миналата вечер отекваше в мен, че имах добри и почтени замисли и бях склонен да се отнасям към бог, родители и свят приветливо и покорно. И моят гняв срещу Оскар Вебер бе изчезнал без следа. А ако той би дошъл, щях да го приема най-добре.

Църковната служба започна, заедно с другите пеех стиховете от хоралите, беше песента „Паси моите агънца“, която бяхме учили наизуст и в училище. При това изведнъж ми хрумна как при пеене стихът, тъй като църковният напев беше бавен и провлачен, придобива съвсем друг облик от този при четене и декламиране. При четене такъв един стих е нещо цялостно, има смисъл, състои се от изречения. При пеене остават само думите, изреченията не проличават, няма смисъл, но в замяна думите, отделни, изпети бавно, проточените думи, заживяват странно силен, независим живот, да, често това могат да бъдат дори откъслечни срички, нещо само по себе си напълно безсмислено, което при пеенето придобива самостоятелност и облик. В стиха „Паси моите агънца ти, който не искаш да знаеш за сън“ днес например при пеенето в църквата нямаше никаква връзка и значение, човек не мислеше нито за пастир, нито за сън, изобщо не мислеше за нищо. Но това в никакъв случай не беше скучно. Отделни думи, например „агънца“, бяха толкова странно завършени и хубави, сякаш се олюляваха, а също и „знаеш“ звучеше тайнствено и тежко, напомняше за откриване на нещо тъмно, наситено с чувство за полупознати неща, които човек носи в себе си, в своето тяло. При това и органът ехтеше.

А после идваше ред на градския пастор и на проповедта — винаги толкова непонятно дълга — и на странното слушане, при което често дълго време се чуваше единствено гласът на говорещия да трепти камбанен, после отново, остро и ясно, можеха да се уловят

отделни думи и техният смисъл — човек се стараеше да ги следва, докато може. Само да ми бе позволено да стоя на мястото на хора, вместо сред всички мъже в галерията; отзад в „хора“, където бях сядал по време на църковни концерти, човек разполагаше с дълбок тежък изолиран стол, който беше като малка здрава постройка, и седнал в него, имаше над главата си особено привлекателния, многостранно набразден и напомнящ мрежа свод, а високо на стените бе нарисувана сцена от Проповедта в планината в меки багри. А беше толкова приятно и ощастливяващо да съзерцаваш синьо-червената дреха на фона на бледосиньото небе.

От време на време пропукваха църковните пейки, към които изпитвах дълбока неприязън, защото, намазани с жълта неприятна лакова боя, винаги малко лепнеха. От време на време някоя муха забръмчаваше срещу един от прозорците, в чиято заострена дъга бяха нарисувани синьо-червени цветя и зелени звезди. И неусетно проповедта бе свършила, протягах се напред, за да видя как пасторът изчезва по своята тясна, тъмна извита стълба. Поемах дъх и отново запяха много високо, после ставах и се устремях навън. Пусках донесения петак в кутията за волни пожертвования, чието тенекиено дрънчене толкова малко подхождаше на тържествеността, и увлечен от човешкия поток, излизах през портала навън.

Наставаше най-хубавото време от неделния ден, двата часа между църквата и обяда. Човек беше изпълнил, своя дълг и след дългото седене бе зажаднял за движение, за игра или разходка, или за някоя книга и напълно свободен до обяда, на който най-често се поднасяше нещо хубаво. Доволен, бавно тръгнах към къщи, обзет от приветливи мисли и убеждения. Светът беше в ред, в него можеше да се живее. Кротко минах през коридора и изкачих стълбището.

Стаичката ми бе огряна от слънце. Погледнах кутийките с моите буби, които вчера бях изоставил, намерих няколко нови пашкула, смених водата на растенията.

Тогава вратата се отвори.

Не отдадох внимание на това веднага, след пет минути тишината ми се стори странна; обърнах се. Баща ми стоеше в стаята, беше бледен и изглеждаше измъчен. Поздравът заседна в гърлото ми. Видях: той знаеше, той беше тук! Съдът започваше. Нищо не бе поправено,

нищо не бе изкупено, нищо не бе забравено! Слънцето побледня и неделната сутрин, увехнала, залезе.

Смъкнат от небесни висини, втренчено гледах баща си. Мразех го, защо не бе дошъл вчера? Сега не бях подготвен за нищо, нямаш готово дори разкаяние и чувство за вина — А за какво му бяха там горе, в скрина, тия смокини?

Той се приближи до лавицата с книгите ми, посегна зад тях и извади няколко смокини. Вече бяха останали малко. При това той ме изгледа с мъчителен ням въпрос. Нищо не можех да кажа. Задушаваша ме мъка и упорство.

— Какво има? — най-после успях да изрека.

— Откъде имаш тези смокини? — попита той с овладяния тих глас, който ужасно мразех.

Веднага започнах да говоря. Да лъжа. Разказвах, че съм купил смокините от един сладкар и че са били цяло венче. А откъде съм имал пари за това? Парите съм взел от спестовната касичка, която имаме заедно с един приятел. Двамата сме слагали в нея всички дребни пари, които от време на време получаваме. Впрочем касичката е тук. Извадих кутията с пробитата дупка. Сега в нея имаме само един десетак, тъкмо защото вчера сме купили смокините.

Баща ми ме изслуша със спокойно овладяно лице, в чийто израз никак не вярвах.

— Колко струваха смокините? — попита той с тих глас.

— Марка и шейсет.

— И откъде ги купи?

— От сладкаря.

— От кой сладкар?

— От Хаагер.

Настана пауза. Още държах кутийката със замръзващи пръсти. Всичко у мен беше студено и се вледеняваше. И тогава той попита със заплаха в гласа:

— Истина ли е?

Отново заговорих бързо. Да, естествено, било истина и моят приятел Вебер бил в магазина, аз само съм го придружил, парите били главно негови, на Вебер, малко съм добавял към тях.

— Вземи си шапката — каза баща ми. — Заедно ще отидем при сладкаря Хаагер. Той навярно знае дали това е истина.

Опитах се да се поусмихна. Но сега студът стигна до сърцето и стомаха ми. Излязох преди баща ми, в коридора взех синьото си таке. Баща ми отвори стъклената врата, и той си бе сложил шапката.

— Още една минута — казах аз, — трябва бързо да се отбия тук.

Той кимна. Влязох в тоалетната, заключих, бях сам, имах сигурност за още няколко минути. Ох, да можех сега да умра!

Стоях една минута, стоях две, нищо не помагаше. Не се умира. Налага се да устоиш. Отключих и излязох. Заслизахме по стълбите.

Тъкмо когато минахме през външната врата, хрумна ми нещо добро и незабавно казах:

— Но днес е неделя, Хаагер сигурно изобщо не е отворен.

Това бе надежда за две секунди. Баща ми отвърна спокойно:

— Тогава ще го потърсим в жилището му, хайде.

Тръгнахме. Нагласих кепето си, мушнах една ръка в джоба и се опитах да вървя редом с баща ми, като че ли не бе станало нищо особено, макар да знаех, че всички хора ме гледат, сякаш съм престъпник, когото водят, пак се опитвах със стотици похвати да скрия това. Стараех се да дишам равномерно, да изглеждам безобидно, никой не биваше да види колко ми е свито сърцето. Стремях се да придам добродушен израз на лицето си, да лицемеря с естественост и увереност. Повдигах си единия чорап, без да бе необходимо, и се усмигнах, макар да знаех, че тази усмивка изглежда ужасно глупава и изкуствена. У мен, в гърлото и в стомаха ми, седеше дяволът и ме душеше.

Отминахме гостилницата, крачехме покрай подковачницата, покрай кочияша-надничар, пресякохме железопътния мост. Там, отсреща, миналата вечер се бих с Вебер. Раната над окото не ме ли болеше? Боже мой, боже мой!

Машинално продължавах да вървя и трескаво се стараех да се държа добре. Минахме и покрай Адлерсшойер, излязохме на улицата към гарата. Как до вчера тази улица беше хубава и добродушна! Да не мисля, да продължавам, да продължавам!

Вече бяхме съвсем близо до къщата на Хаагер. В тези няколко минути стотици пъти предварително изживях сцената, която ме очакваше там. Ето че стигнахме. Започваше се. Но ми беше невъзможно да го издържа. Спрях се.

— Е, какво има? — попита баща ми.

— Няма да вляза вътре — казах аз тихо.

Той ме изгледа отвисоко, разбира се, бе знаел още от самото начало. Защо му разигравах всичко това и си дадох толкова много труд? Просто нямаше никакъв смисъл.

— Не си ли купил смокините от Хаагер?

Поклатих глава.

— Ах, така ли? — каза баща ми с привидно спокойствие. — Тогава можем да се върнем вкъщи.

Той се държеше спокойно. Щадеше ме на улицата пред хората. Навън имаше толкова много хора, във всеки момент някой поздравяваше баща ми. Какъв театър! Каква глупава, безсмислена мъка! Не можех да му бъда благодарен за това щадене.

Та той знаеше всичко! А ме остави да извъртам, да преживея докрай безполезните щуротии, както оставят заловената мишка да се мята в теления капан, преди да я удавят. Ох, да беше още отначало, без изобщо да ме пита и разпитва, ме заудрял с тояга по главата, действително бих предпочел това пред спокойствието и правотата, с които той ме бе изолирал в моята глупава мрежа от лъжи и бавно задушил. Изобщо, навярно беше по-добре да имаш груб баща, отколкото толкова изтънчен и справедлив. Ако някой от бащите, каквито се описват в историите и брошурките, когато е ядосан или пиян, ужасно бие децата си, той също би бил несправедлив, но макар от ударите да боли, то вътрешно все пак можеш да вдигаш рамене и да го презираш. При моя баща това не вървеше, той беше твърде изискан, твърде безукорен, никога не постъпваше несправедливо. В сравнение с него човек всякога беше малък и окаян.

Със стиснати зъби влязох пръв в къщата и отново в моята стая. Все още той беше неизменно спокоен и хладен, нещо повече, преструваше се на такъв, защото в действителност, както ясно долавях, беше силно разгневен. Сега ми заговори по обичайния си начин:

— Бих искал само да зная за какво трябваше да послужи тази комедия? Не можеше ли да ми кажеш? Още в самото начало знаех, че цялата ти хубава история е лъжлива. Следователно защо бяха тия хитрини? Надавам се, не ме смяташ сериозно за толкова глупав, че да ти повярвам?

Продължавах да стискам зъби и да преглъщам. Ако той можеше да престане! Сякаш аз самият знаех защо му съчиних тая лъжлива

история! Сякаш аз самият знаех защо не можах да му призная престъплението си и да помоля за прошка! Сякаш пък знаех защо откраднах тези нещастни смокини! Та бях ли го искал, бях ли го направил след размисъл, съзнателно и мотивирано. Не, не съжалявах ли сам? Аз самият не страдах ли повече от него?

Той чакаше и на нервното му лице бе изписано мъчително търпение. В един момент положението ми беше свършено ясно, но го схващах интуитивно, не можех както сега да го изразя с думи. Беше така: откраднах, защото изпитал жажда за утеха, бях отишъл в стаята на баща ми и за мое разочарование я намерих празна. Не исках да открадна. И тъй като баща ми не беше там, пожелах само дебнешком да поразгледам, да опозная нещата, да подслушам тайните му, да науча нещо за него. Така беше. Ето че намерих смокините и откраднах. И веднага съжалих, и целия вчерашен ден изстрадах в мъка и отчаяние, зовях си смъртта, осъждах се, изковах си нови добри намерения. Днес обаче, днес беше друго. Вече бях изпитал цялото това разкаяние, сега бях по-трезв и усещах необяснима, ала огромна и силна съпротива срещу баща ми и срещу всичко, което той очакваше и изискваше от мен.

Ако бих могъл да му кажа това, би ме разбрал. Но и децата, колкото и много да превъзхождат възрастните по мъдрост, стоят самотни и безпомощни пред съдбата.

Вдървен от упоритост и със сподавена болка, продължавах да мълча, оставил го да говори умно, и гледах с мъка и странно злорадство как всичко се проваляше, ставаше лошо и по-лошо, как той страдеше и се разочароваше и как напразно призоваваше всичко добро у мен.

Когато попита: „И тъй, открадна ли смокините?“, аз можах само да кимна. Повече от едно леко кимване не се изтръгна от мен, когато той искаше да знае дали съжалявам за стореното. Как можеше той, големият, умният човек, да пита толкова безсмислено? Като че ли това не ми бе причинило мъка? Като че ли не можеше да види каква болка ми причинява всичко и как сърцето ми се обръща! Като че ли би било възможно моето деяние и жалките смокини да ме радват!

Навярно за първи път в детството си почувствах почти до прага на разбирането и осъзнаването как двама души, сродни, добре настроени един към друг, могат взаимно да бъдат неизразимо

загадъчни, да се измъчват и угнетяват и как после всички речи, желаниа за проява на мъдрост, целият разум само доливат отрова, не носят нови удари с нож, само предизвикват нови мъки, нови измами. Как беше възможно? Но явно възможно беше и се случи. Беше безсмислено, беше лудешко, беше за смях и за отчаяние, но стана така.

Достатъчно за тази история! Тя завърши с това, че прекарах неделния следобед затворен в таванската стая. Суровото наказание загуби част от строгостта си поради обстоятелства, които, естествено, бяха моя тайна. В тъмната, неизползувана таванска стаичка имаше покрит с дебел слой прах сандък, наполовина пълен със стари книги, някои от които в никакъв случай не бяха предназначени за деца. Сам открих достъп на светлината, за да чета, като отместих няколко от керемидите на покрива.

Вечерта на този тъжен неделен ден баща ми успя малко преди да си легна да спя, да ме накара да предговоря, кратката беседа ни примири. Когато лежах в леглото, бях уверен, че той ми бе простил, напълно и истински, по-истински, отколкото аз на него.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.